МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет лісового і садово-паркового господарства
Кафедра лісового господарства

Заочна форма навчання

Допущено до захисту
“_____” _____ 20___ р.
Гарант ОП к.с.-г.н.,доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
_____ Галина ІЩУК
(підпис) (ім’я, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього рівня «Магістр»

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виконала студентка ІІ курсу, 21м-з-лг групи
Освітньої програми «Лісове господарство»
спеціальності 205 «Лісове господарство»
Крижановська Марина Миколаївна

Керівник _____к.с.-г.н. Валентина МАМЧУР.

УМАНЬ – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет лісового і садово-паркового господарства
Кафедра лісового господарства
Освітня програма «Лісове господарство»
Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Затверджую
Гарант ОП
_____ Галина ІЩУК
(підпис) (ім'я, прізвище)
«___» _____20___ р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу

студентці 21м-з-лг групи Крижановській Марині

1. Тема роботи: Дослідження рекреаційного потенціалу Подільського району Одеської області

Керівник роботи: к. с.-г. н., Мамчур В.В.

Затверджена наказом вищого навчального закладу від « ____ » _____ 20__ р. № _____

2. Строк подання студентом роботи «____» грудня _____20__ р.

3. Вихідні дані до роботи:

3. Вихідні дані: Літературні та інші інформаційно-довідкові матеріали за темою роботи. Інформація про особливості природно-рекреаційного потенціалу території з Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Одеській області, Екологічного паспорту регіону, стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області. Результати власних обстежень і досліджень.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Зміст пояснювальної записки: Охарактеризувати природну складову рекреаційного потенціалу території дослідження. Зібрати загальні відомості про адміністративно-територіальний устрій, стан довкілля, потенціал економічного та соціального розвитку регіону;

2) Виконати оцінку стану прогнозних ресурсів та експлуатаційних запасів підземних вод та оцінку біокліматичних умов на території Одеської області;

3) Виконати оцінку нормативного рекреаційного навантаження на природно-територіальні комплекси Одеської області;

4) Підготувати аналітичний огляд наукових досліджень На базі проведених досліджень підготувати відповідні висновки та рекомендації виробництву, економічна частина, охорона праці; висновки, література.

5. Консультант розділу роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Охорона праці	Трус О.М. к.с.-г.н. доцент		

6. Дата видачі завдання: «___» _____20___ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Літературний огляд наукових досліджень об’єктів природно-заповідного фонду в Одеській області	12.05. 2023 р.	
2	Дослідження природної складової рекреаційного потенціалу території Природно-ресурсний потенціал та стан довкілля.	02.06.2023 р.	
3	Економічна оцінка нормативного рекреаційного навантаження на природно-територіальні комплекси Одеської області	10.08. 2023 р.	
4	Аналіз проведених досліджень	07.09. 2024 р.	
5	Написання спеціальної частини	12.11. 2024 р.	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи та графічних матеріалів	01.12. 2024 р.	

Студентка_____ Крижановська М.М.

Керівник роботи _____Мамчур В.В.

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ			5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ			6
ВСТУП			8
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ, ЇХ ІСТОРІЯ ТА ТИПОЛОГІЯ		9
1.1.	Поняття про лісові ландшафти		11
1.2.	Лісова типологія, загальні поняття про тип лісу. Історичні аспекти лісової типології		12
1.3.	Динамічна типологія лісу		
РОЗДІЛ 2.	ПРИРОДНІ УМОВИ, ОБ'ЄКТИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ		16
2.1.	Об'єкт дослідження, місце знаходження		16
2.2.	Природні умови району дослідження		17
2.3	Методика проведення досліджень		19
РОЗДІЛ 3.	СУЧАСНИЙ СТАН ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ОДЕЩИНИ ТА ЇХ ВИДИ		20
3.1	Сучасні лісові ландшафти Одещини		20
3.2	Типи лісів району дослідження		23
3.3	Відновлення соснових насаджень		28
3.4	Показники росту чистих та мішаних лісових культур		33
РОЗДІЛ 4.	ПРОЕКТ СТВОРЕННЯ ЛІСОВИХ КУЛЬТУР СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ В УМОВАХ ЛИПОВЕЦЬКИЙ РАЙАГРОЛІС		36
4.1.	Сторення лісових культур		36
4.2.	Лісівничо-таксаційна характеристика пробних площ		39
РОЗДІЛ 5.	СОБІВАРТІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЗАПРОЕКТОВАНИХ ЛІСОВИХ КУЛЬТУР		42
РОЗДІЛ 6.	ОХОРОНА ПРАЦІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ РОБІТ З ДОГЛЯДУ СОСНОВИХ НАСАДЖЕНЬ		44
ВИСНОВКИ			47
ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ			49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ			50
ДОДАТКИ.....			55

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи студентки Крижановської Марини Миколаївни виконана на здобуття освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 205 «Лісове господарство» на тему: Дослідження рекреаційного потенціалу Подільського району Одеської області.

Обсяг роботи: пояснювальну записку викладено на 61 сторінці, основного тексту 47 стор. Робота містить анотацію, 6 розділів основного тексту, проілюстрованого 11 таблицями та 5 рисунками, висновки до роботи та список використаних літературних джерел із 42 найменувань. Додатки 6 сторінок.

Мета дослідження – охарактеризувати сучасний стан лісових ландшафтів Одеської області, їх типи та особливості використання.

Отримані результати – Встановлені закономірності відтворення і формування деревостанів на основі природного поновлення в складних сугрудових умовах можуть бути використані в роботі лісництва.

Ключові слова: природне поновлення деревостанів, формування лісостанів, сосна звичайна, дуб звичайний, продуктивність, біотична стійкість.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

- ЛГ – лісове господарство;
- ТЛУ – тип лісорослинних умов;
- ТПП – тимчасова пробна площа;
- ДП – державне підприємство;
- СРС – санітарні рубки суцільні;
- РГК – рубки головного користування;
- С2 – свіжі сугруди (судіброви);
- С3 – вологі сугруди (субідрови);
- ВЛП – використання лісорослинного потенціалу

ВСТУП

Актуальність теми Робота присвячена аналізу сучасного стану рекреаційного господарства Одеського регіону та визначенню перспектив його подальшого розвитку.

У роботі розкрито науково-методологічні основи суспільно-географічного дослідження рекреаційного господарства регіону, в тому числі сформовано понятєво-термінологічний апарат дослідження, який розкриває дефініції «рекреація», «дестинація», «рекреаційний потенціал», «рекреаційно-туристичні ресурси», розкрито властивості, функції та структуру рекреаційного господарського комплексу регіону, окреслено методи та методику дослідження.

Представлено рекреаційну діяльності як рекреаційний міжгалузевий комплекс; охарактеризовано його функціонально-організаційну структуру та головні напрями суспільно-географічних досліджень.

У роботі використовувались як загальнонаукові методи (аналіз і синтез, системний підхід, індукція та дедукція), так і конкретнонаукові методи: історико- географічний, порівняльно-географічний, картографічний, класифікації та типізації. Системний підхід (принципи виділення ієрархічних рівнів рекреаційно- туристичних систем і зв‟язків між ними), кластерний аналіз (проведення групування рекреаційних зон за особливостями їх функцій), порівняльно- географічний метод (порівняння особливостей розвитку рекреаційного господарства Одеського регіону у рекреаційному потенціалі господарства України), класифікації та типізації (виділення форм територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності та виокремлення окремих типів в кожній із виділених форм), аналіз та синтез (проаналізовані складові явища та об‟єкти рекреаційно-туристичного господарства Одеського регіону).

Мета і завдання дослідження – суспільно-географічне дослідження рекреаційного господарського комплексу Одеської області. Відповідно до зазначеної мети були поставлені і вирішувалися такі **завдання:**

обґрунтувати методологічні принципи дослідження рекреаційного господарства як сукупності специфічних видів діяльності, що формують міжгалузевий рекреаційний комплекс регіону;

представити всі види рекреації як своєрідну сферу життєдіяльності населення

регіону і розглядати її як рекреаційно-туристичну діяльність;

показати участь всіх напрямів і форми рекреаційної діяльності: економічних – туризм, масовий організований відпочинок, екскурсійна справа, та позаекономічних – самодіяльний і невпорядкований відпочинок, короткочасний відпочинок, побутова рекреація, у формуванні рекреаційно-туристичного господарства регіону;

характеризувати рекреаційний потенціал регіону на засадах концепції дестинацій, яка представляє комплексну географічну оцінку природних умов і ресурсів території;

розробити методичну схему дослідження територіальної організації рекреаційного господарства регіону; обґрунтувати таксономію складових територіальної організації рекреаційної діяльності, які б охоплювали всі різновиди відпочинку і туризму і зберігали переваги концепції географічних дестинацій щодо інтегрованої оцінки рекреаційних ресурсів;

проаналізувати сучасний стан і пріоритетні напрямки розвитку рекреаційного господарства регіону як рекреаційного міжгалузевого комплексу.

Об'єкт дослідження – рекреаційне господарство регіону.

Предмет дослідження – розгляд рекреаційного господарства як міжгалузевого регіонального комплексу, передумов і чинників його формування, функціонування та територіальної організації (на матеріалах Одеської області)

Наукова новизна одержаних результатів:

вперше:

- комплексно досліджена рекреаційна діяльність як регіональний рекреаційний міжгалузевий комплекс;
- обґрунтована методична схема дослідження територіальної організації рекреаційного господарства на рівні регіону;
- встановлені принципи і методи оцінки рекреаційного потенціалу регіону на засадах концепції географічних дестинацій;
- встановлені напрями пріоритетного розвитку рекреаційно-туристичної діяльності Одеського регіону як міжгалузевого комплексу;

удосконалено:

- класифікацію напрямів і форм рекреаційної діяльності;

- комплексну та інтегровану оцінки рекреаційного потенціалу регіону, яка б об‟єднувала всі ресурсні складові рекреаційного господарства;

отримали подальший розвиток:

- характеристика об‟єктів і форм територіальної організації рекреаційно- туристичної діяльності на засадах географічних дестинацій;
- аналіз та оцінка передумов і чинників для розвитку рекреаційного господарства регіону як рекреаційного міжгалузевого комплексу.

Практичне значення одержаних результатів:

Практичне значення наукових результатів досліджень полягає у можливостях їх використання суб'єктами господарювання для поліпшення захисних властивостей насаджень в умовах ДП «Липовецький райагроліс» Результати дисертаційних досліджень впроваджено в «Липовецький райагроліс»

Апробація результатів роботи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективи розвитку лісового господарства» (25 листопада 2023 року).

Публікації. Н.О. Фурманюк «Особливості створення та росту культур сосни звичайної» Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективи розвитку лісового господарства» Редкол. О.О. Непочатенко (відп.ред.) та ін.Умань : ВПЦ «Візаві». 2023. С. 37-38 с.

РОЗДІЛ 1
ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД ПО ТЕМІ ПРОЕКТУ

1.1 Аналіз літературних джерел з проблем раціонального використання лісових ландшафтів в Україні і світі

Лісове господарство – це галузь, яка завжди потребуватиме удосконалення, адже проблема збереження, відновлення та раціонального використання лісових ресурсів в Україні та світі стає все більш актуальною з кожним роком. Ліс з екологічних і ресурсних позицій є одним із вагомих складників економічного розвитку України. Лісова галузь, як складова частина господарського комплексу держави, гостро відчуває всі зміни й перетворення, які відбуваються у сучасний складний період розвитку України. Вона змінюється й еволюціонує сама, входячи у нове тисячоліття в якісно новому вигляді. Маючи лісистість 15,6 % (за науково обґрунтованої – 20 %), необхідно створити нових понад 2 млн. га лісових насаджень. Порівняно з середньоєвропейськими показниками ми маємо один з найнижчих рівнів лісозабезпеченості. На одного жителя в Україні припадає всього 0,18 гектара лісу. В Польщі цей показник становить 0,23 га, в Австрії – 0,5 га, а в Швеції – 3,27 гектарів. Національна лісова політика України формується з урахуванням екологічного значення лісів, реального лісозабезпечення країни та головних змін, що відбуваються в економіці. Ще у 1994 році Верховною Радою прийнято Лісовий кодекс України [1]. У ньому законодавчо закріплено положення, що на даному етапі всі ліси є державною власністю. Це обумовлено як тривалістю вирощування лісів, так і перевагою їх екологічного значення над сировинним,

необхідністю збереження та примноження лісових багатств, низькою правовою та екологічною культурою населення. Ключовою ланкою раціонального лісокористування і сталого розвитку лісового господарства України є екологізація лісогосподарської діяльності. Основні напрямки ведення лісового господарства мають бути орієнтовані на збільшення лісистості території до оптимальної у всіх її природних зонах; збереження біологічного різноманіття лісових екосистем; підвищення стійкості лісових екосистем до негативних факторів середовища. Ці завдання можливо вирішити лише маючи потужну

наукову базу, оперативне і компетентне наукове забезпечення ведення лісового господарства [2].

Лісові ландшафти – це найцінніші багатства природи України і проблема їх охорони, раціонального використання і відновлення вимагає глибокого вивчення їх сучасного стану, продуктивності та біологічної стійкості, лісо відтворювальних процесів, водоохоронно-захисної функції, тенденцій природокористування тощо [3]. До заходів з раціонального природокористування лісами відноситься:

нормування рубок лісу, обґрунтування оптимального віку рубок та обсягів, лісозаготівлі, специфіки ведення господарства в лісах різного призначення, підтриманням їх оптимального екологічного стану, використанням лісів з рекреаційною метою.

У дослідженнях відзначено, що лісова галузь у нашій країні має потужну наукову основу, закладену плеядою видатних вітчизняних лісознавців і лісівників.

Визначено ряд проблем у вивченні лісознавства:

1. адаптація програм і методик лісівничо-екологічної типології до конкретних фізико-географічних умов і функціональної специфіки лісів, засвоєння програм і методик лісотипологічного картографування;

2. остаточне опрацювання прикладних основ ведення лісового господарства на типологічній основі з урахуванням фізико-географічної і функціональної специфіки груп і категорій (за ознаками цільового призначення) лісів; фундаментальна лісознавча теорія лісової типології повинна бути трансформована для конкретних потреб лісівництва (насінництва, інтродукції, лісорозсадної і лісокультурної справ, охорони та захисту лісу, технологій і віку рубань головного користування тощо);

3. опрацювання способів, технологій і нормативів лісовирощування і лісокористування (агротехніки вирощування садивного матеріалу і лісових культур, усіх видів рубань тощо) у конкретних лісотипологічних умовах (зона, пояс, формація, група лісів, категорія лісів, типів лісу);

4. глибоке знання біотичних властивостей деревних порід та інших компонентів лісу, передусім, вимогливості до кліматичних і ґрунтово-

гідрологічних умов, консорційних зв'язків між живими компонентами, консорційної будови біогеоценозних і ландшафтних екосистем, структурно-функціональних особливостей популяцій і популяційних консорцій як основи для обґрунтування способів підтримання стійкості, стабільності, підвищення продуктивності лісу.

Узагальнено визначають основне завдання лісівничої науки – це розробка моніторингу, як основи оцінки стану лісового покриву, прогнозування лісоекологічних процесів та управління ними для забезпечення сталого розвитку лісових ландшафтів.

1.2. Деревні насадження, як едифікатори степових екосистем

Лісові насадження степу – це єдиний лісоаграрний ландшафт, де штучні ліси виконують як захисну, так і регулюючу функції [78]. Лісові екосистеми є також важливими як для збереження біологічних ресурсів, функціонування біосфери та стабілізації її функцій, підтримання екологічної рівноваги довкілля, так і для всіх форм діяльності людини [356, 357].

В умовах плакорного степу, де лісова рослинність знаходиться не тільки в географічній, але й в явній або відносній екологічній невідповідності, зростання і стійкість штучних лісових насаджень базується на подоланні ними чужинної для них степової обстановки, що проявляється через процес середовищеперетворення [32, 65]. У степовій зоні України жарке, посушливе літо, мала кількість атмосферних опадів, особливо в період вегетації рослин, інтенсивне випаровування вологи із ґрунтового покриву, глибоке залягання ґрунтових вод і нерідко до того ж засолення, агресивна степова рослинність. Все це не сприяє розвитку штучних лісових насаджень. О.Л. Бельгард [32] вважав, що штучні ліси в степовій зоні знаходяться в географічній і відносній екологічній невідповідності стосовно природно кліматичних умов їх природного ареалу. Відсутність лісів або безлісся степу О.Л. Бельгард пояснює контрастністю, а точніше істотними відмінностями біотичного коло обігу лісового і степового типів. Лісонасадження в степу виконують середовище перетворюючу функцію, яка призводить до зміщення степового

типу біотичного коло обігу в бік лісового. Це зміщення тим масштабніше, чим більша відповідність конкретних лісо рослинних умов екологічним вимогам лісового угруповання. В степових лісах у більшості випадків одночасно відбувається два різноспрямованих сукцесій них процеси – формування лісового угруповання – заліснення або «сильватизація» і розвиток фітоценоза – остепніння [32]. Подолання лісами в степу чужинної для них обстановки проявляється через процес середовище перетворення. Заранні дослідження по створенню типологічних принципів для штучних лісових насаджень у степу базувалися насамперед на аналізі вихідних лісорослинних умов і застосуванні складу насаджень замість типів [66, 108]. Велике значення в області вирішення типологічної проблеми для штучних лісів є типологічні роботи Г.М. Висоцького [61], В.Н. Сукачова [278] та інші. Вагомий внесок у вивчення взаємовідношень лісу та ґрунтів, їх взаємного впливу, мали роботи С.В. Зонна [110, 111], А.А. Роде [247] та А.П. Травлєєва [302, 307]. Але найпоширенішими є класифікації степових лісів за О.Л. Бельгардом [32] та П.С. Погребняка – Д.В. Воробйова [55, 56, 229]. Класифікація рослинності лісового біому в Україні П.С. Погребняка–Д.В. Воробйова показує, що основними таксономічними одиницями є тип лісової ділянки або едафотоп (тип умов місцезростання, тип лісорослинних умов), тип лісу і тип деревостану. Тип лісорослинних умов пов'язує ділянки з подібними ґрунтово-гідрологічними умовами, незалежно від кліматичних факторів. Тип лісу поєднує лісові й знелісені ділянки, схожі не лише за кліматичними, але й за ґрунтовою гідрологічними умовами. Тип деревостану об'єднує ділянки лісу, подібні не лише за ґрунтово-гідрологічними і кліматичними умовами (тобто тих, що належать до одного едатопу), але й за складом насаджень [55, 229]. Всі екологічні відносини, що виникають між компонентами лісового культуро біогеоценозу поєднує саме екологічна структура: фітоценозом (деревостан, чагарники, надґрунтовий покрив, лісова підстилка), зооценозом, мікробоценозом, лісовим едафотопом і кліматопом, які розвиваються взаємозалежно [132]. З двох визначальних чинників екологічної структури штучних лісових біогеоценозів (БГЦ) – типу світлової структури і віку насадження – перший визначає направленість, потенційну середовище перетворюючу здатність їх впливу на вихідний екотоп, а вік деревостану є

тимчасовою функцією і відображує наростання, становлення і ослаблення впливу світлової структури, а також накопичення і закріплення змін у структурних компонентах лісового біогеоценозу [132]. На стадії максимального змикання крон (II вікова стадія) найвищий вплив світлової структури виявляється, коли під наметом деревостану формується найбільш можлива для нього тіньова обстановка. Світлова структура насаджень визначається архітектонікою крон деревних порід; виділяють види з ажурноюкронною, напіважурнокронною, напівщільнокронною та щільнокронною архітектонікою [32]. Лісонасадження в степовій зоні відрізняються різним рівнем зімкнутості крон, у залежності від видового складу порід, архітектоніки їх крони, віку та життєвого стану дерев. Це обумовлює світлову структуру насаджень. Виділяють: освітлений, напівосвітлений, напівтіньовий і тіньовий типи світлової структури. Всі вони відрізняються за спрямованістю та потужністю впливу на вихідні кліматичні, ґрунтові та гідрологічні умови [29, 31, 32].

Світловий стан насаджень (кількісна ознака) може відхилятись у бік посилення або ослаблення, що призводить до утворення ґрунтово-кліматичних умов під наметом насадження, які в якомусь відношенні схожі до умов у прикордонних типах світлових структур [132]. Причинами відхилення від нормального розвитку деревного пологу та, як наслідок, посилення або ослаблення освітленості в підпологовому просторі є кліматогенні, фітогенні, зоогенні, ценотичні та антропогенні фактори. Перш за все екологічна роль типу світлової структури визначається тим, що архітектоніка крон і ажурність пологу відіграють провідну роль у перерозподілі променевої енергії сонця [32].

Виділення типу екологічної структури, як центральної типологічної одиниці, базується на середовищеперетворюючих властивостях штучних лісових угруповань, які позитивно видозмінюють (сильватизують) жорсткі степові умови існування в бік лісового мезофітного типу обміну речовиною й енергією [132].

Також насадження класифікують за змиканням крони: I тип – до змикання крони, II тип – на стадії змикання крони і III тип – на стадії зрідження. В степових посушливих умовах частіше зустрічаються насадження з низькою зімкнутістю крон і суттєвою зрідженістю деревостанів. Саме цей стан лісонасаджень і визначає видовий склад та структуру наземних рослинних

угруповань [27, 32]. Крім того, ці угруповання несуть відбиток зональних факторів, в першу чергу, жаркого посушливого клімату, нерідко відсутня спряженість або асоційованість між штучними деревостанами та природною рослинністю корінних степових лісів, які зазвичай приурочені до річкових долин. Відрізняються ліси і за проективним покриттям трав'яноїрослинності накопиченням органічних речовин. В степовому БГЦ акумулювання органічних речовин відбувається переважно в підземних органах рослин, а в лісових екосистемах вони, в першу чергу, накопичуються в надземних органах рослин. Інтенсивність накопичення біомаси живих рослин та їх некромаса обумовлені конкретними умовами екотопу, зокрема, залежать від зволоження ґрунту та його родючості. В степовій зоні України це, як правило, чорноземи звичайні або південні [27, 31, 32].

При вивченні фітоклімату під наметом лісових біогеоценозів великої уваги було приділено хвойним лісам та особливостям процесів, пов'язаних з їх розвитком. За даними А.А. Камінського [135], при денній вологості вище 70% і при температурі самого теплого місяця, меншій за 100С, ліс уже рости не може, проте пишно розвиваються трави. В деревостанах ялини під наметом другого ярусу середня температура повітря зменшується відносно відкритого місця до 0,90С. У повному сосновому деревостані з рясним ялиновим ярусом різниця температур між лісом і безлісним простором досягає 1,20С. У рідкостійних 47 соснових насадженнях ця різниця не перевищує 0,70С [200]. На Онезькому стаціонарі експериментами С.О. Харитонова [314] було встановлено, що різниця температур повітря в лісі і на відкритому місці в літні місяці незначна (у межах 10С), а розбіжності у відносній вологості – істотні (10–20%).

РОЗДІЛ ІІ

2.1.Природні умови району дослідження

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України, розташований на крайньому південно-заході країни, з територією 33,4 тис. км^2 і з населенням 2,4 млн. чоловік [2].

Її територія становить 5,5% території України, вона – найбільша за площею область України (рисунок 1.1), вздовж державних кордонів з Республікою Молдова та Румунією. На півночі межує з Вінницькою областю, на північному сході – з Кіровоградською, на сході – з Миколаївською областю, на півдні та південному сході омивається водами Чорного моря. Область розташована на перехресті міжнародних транспортних магістралей із півночі на південь та із заходу на схід, що визначає певним чином спеціалізацію регіону та пріоритети його розвитку [2].

Район знаходився на півночі Одеської області України, у межах Дністровсько-Дніпровської північно степової фізико-географічної провінції. Територія району лежить на південних відрогах Подільської височини, піднятій горбкуватій Балтській алювіально-дельтовій рівнині, на вододілі між басейнів рік Дністер і Південний Буг. Абсолютні висоти коливаються від 100—160 м на південному сході до 270—280 м на північному заході[2]. У районі сильно розвинуті ерозійні процеси, поверхня рівнинна, розчленована глибокими (до 80—100 м) долинами, балками та ярами[2].

Район створено відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-IX від 17 липня 2020 року. До його складу увійшли: Ананьївська, Балтська, Кодимська, Подільська міські, Зеленогірська, Любашівська, Окнянська, Савранська, Слобідська селищні, Долинська, Піщанська сільські територіальні громади.

Раніше територія району входила до складу територій:

- міста обласного підпорядкування Подільськ;
- Подільського району (поділ 1923—2020);
- Ананьївського району;
- Балтського району;
- Кодимського району;
- Любашівського району;
- Окнянського району;
- Савранського району;

- Олександрівської сільської ради Ширяївського району, що разом з Долинською сільською радою Ананьївського району ввійшли до складу Долинської територіальної громади .

У районі задля збереження природних ландшафтів та окремих об'єктів природи створені:

- Даничеве — ландшафтний заказник місцевого значення.
- Бендзарський ліс — ландшафтний заказник місцевого значення.
- Лісничівка — ботанічний заказник місцевого значення.
- Коритнівський — ентомологічний заказник місцевого значення.
- Віковий дуб — ботанічна пам'ятка природи.
- Діброва Лабушна — ботанічна пам'ятка природи.
- Кішево — заповідне урочище.
- Ракуловський парк — пам'ятка садово-паркового мистецтва.

З ґрунтів найпоширеніші чорноземи (91 % від площі району), темно-сірі опідзолені ґрунти, чорноземи опідзолені (центральна та південна смуга). Загальна площа земель державного лісового фонду становить 5132 га, це 18 лісових урочищ. Територія району лежить на межі лісостепової та степової смуг України; на схилах балок та ярів залишки лучних степів; у балках рідкісні залишки байрачних лісів. Загальна площа природних лісів і штучних лісових насаджень — 23,8 тис. га. Серед деревних порід переважають дуб з домішками клену, граба, ясена, білої акації, терну.

Клімат Одещини помірно-континентальний з жарким сухим літом, м'якою малосніжною нестійкою зимою. Абсолютні максимуми температур сягають +35° і більше, мінімуми – до -25° і нижче. Серед несприятливих кліматичних явищ для Одещини характерні суховії (гарячі вітри) та пилові бурі, грози, град, посухи, на морському узбережжі – тумани [2]. Територія області розміщена переважно у степовій, частково – лісостеповій природних зонах. Це визначає її високий агровиробничий потенціал та багаті рекреаційні ресурси. Таке положення, разом з тим, зумовлює і негативні риси природи краю, зокрема його маловодність та малу лісистість. В цілому рівнинний рельєф території сприяє інтенсивному господарському освоєнню краю. Географічне розташування області в степовій і лісостеповій ландшафтних зонах зумовило суцільне поширення чорноземних різновидів ґрунтів. В цілому чорноземні ґрунти області мають високу родючість і становлять головне природне багатство краю [2]. Одеська область є частиною морського фасаду України. Вона розташована на перетинанні найважливіших міжнародних водних шляхів: Дунайський водний шлях після завершення будівництва в 1992 році каналу Дунай-майн-Рейн є найкоротшим виходом із країн Європи в Чорної море, далі - у Закавказзя, Середню Азію, на Близький Схід; ріка Дністер зв'язує регіон з Молдовою, а Дніпро - з Центральною Україною, а після завершення реконструкції Дніпровсько-Бугзького і Дніпровсько-Неманського каналів - з Польщею і країнами Балтії. Головним природним багатством Одещини є земельні ресурси, частка яких перевищує у природно-ресурсному потенціалі області 80%. Територія земельного фонду області становить 3331,4 тис. га, у т. ч.: сільськогосподарські угіддя - 2659,1 тис. га (79,8%), із них рілля – 20,74,9 тис. га; забудовані землі – 131, 0 тис. га (3,9%); ліси та інші лісовкриті площі - 223,5 тис. га(6,7%); землі водного фонду - 211,0 тис. га (6,3%). Площа деградованих земель по Одеській області становить 33,0 тис. га. Лісистість області становить 6,1% (науково обґрунтована - 9%), а загальний запас деревини - 16,3 млн.м3. Частка рекреаційних та водних ресурсів у загальній оцінці природних ресурсів області становить відповідно 13,5% та 11,1% [2].

2.2. Методика проведення досліджень

Дослідні ділянки закладалися згідно методичних вказівок [251], а їх описи та картування проводили за загальноприйнятими методиками [231].

Картування лісових насаджень виконували з використанням методу суцільної контурної візуальної зйомки з застосовуванням маркірованої стрічки і міліметрового паперу. Визначення меж проекцій крон проводилось візуальним шляхом. Геоботанічні описи трав'яної рослинності проводили згідно загальноприйнятих методик [14]. Видові назви вищих рослин наведені згідно номенклатурного зведення С.Л. Мосякіна та М.М. Федорончука [16].

Таксономічну структуру вивчали за методикою В.І. Шмідта [361] з урахуванням рекомендацій Р.І. Бурди [43]. Аналіз біоморфологічної структури виконано з використанням лінійної системи ознак В.М. Голубєва [71], класифікації життєвих форм І.Г. Серебрякова [258] та К . Раункієра [390].

Еколого-ценотичну структуру вивчали за О.Л. Бельгардом [27, 31] з урахуванням розробок Р.І. Бурди [43] та В.В. Тарасова [287]. Екологічну структуру рослинних угруповань за середовищем життя та водним режимом визначали за вказівками, висвітленими в роботі О.Л. Бельгарда [27]. В основу географічного аналізу покладені принципи, сформульовані А.Л. Тахтаджяно [288] та Ю.Д. Клеоповим [140].

Типізація фітоценозів при аналізі територіальної структури степової ділянки («Урочище Степок») здійснена на рівні формацій згідно «Продромуса растительности Украины» [237], а також підходів В.М. Остапка [217].

Висновки.

Охорона і збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є одним з основних пріоритетів природоохоронної політики Одеської області. Для підтримання загального екологічного балансу, збереження найбільш цінних природних комплексів, різноманітності ландшафтів і генофонду рослинного й тваринного світу Одеської області проведено комплекс природоохоронних заходів, а саме: - розширення та розвиток мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду області.

ХАРАКТЕРИСТИКА ШТУЧНИХ ЛІСОВИХ УГРУПОВАНЬ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВИДОВОГО СКЛАДУ, ВІКУ ТА ТИПУ СВІТЛОВОЇ СТРУКТУРИ НАСАДЖЕНЬ

3.1.Ландшафтні рекреаційні ресурси Одеської області

Одеська область є малолісною та лісодефіцитною. На одного мешканця області припадає лише 0,1 га лісу. Загальна лісистість становить близько 6 %. Площа лісових ділянок в області складає 220,1 тис.га, з них 203,9 га – вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки, із них полезахисні лісові смуги – 49,8 тис.га, які після розпаду сільськогосподарських підприємств залишились без нагляду. Тому, в області необхідно вирішити питання щодо збереження цих насаджень, призначивши відповідальних, які б здійснювали охорону та проводили необхідні лісогосподарські заходи. Загальна площа лісів державних лісогосподарських підприємств Одеського обласного управління лісового та мисливського господарства становить 140423,1 га.

В Одеській області є наступні категорії лісів: захисні; рекреаційно-оздоровчі; ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення. Протягом 2015 року створено нових лісів на площі 36,3 га, проведено лісовідновлення на площі 223 га, залишено під природне поновлення 135 га лісових ділянок. За 2015 рік лісогосподарськими підприємствами Одеського обласного управління лісового та мисливського господарства створено 233 км мінералізованих смуг, проведено догляд за 3484 км мінералізованих смуг [85].

Ведення лісового господарства на територіях та об‟єктах природно-заповідного фонду проводиться згідно з проектом організації та розвитку лісового господарства підприємств та передбачає ведення виробництва з урахуванням економічного та соціального розвитку регіону з виконанням всіх необхідних лісогосподарських, протипожежних та лісозахисних заходів. Державна лісова охорона лісогосподарських підприємств забороняє будь-яку господарську та іншу діяльність, яка суперечить цілям і завданням та загрожує збереженню об’єктів природно-заповідного фонду, а також порушує режим їх охорони.

Природно-заповідний фонд Одеської області станом 01.01.2016 року має в своєму складі 123 об‟єкта, з них 16 об‟єктів загальнодержавного значення, та

107 об‟єктів місцевого значення. Загальна площа об‟єктів природно-заповідного фонду становить 159974,1992 га. З урахуванням того, що 12 об‟єктів загальною площею 9133,25 га знаходяться у складі природно-заповідних територій, фактично займана ПЗФ площа в області становить – 150840,9492 га. Відношення площі ПЗФ до площі Одеської області («показник заповідності») становить 4,5 % [30]. В області розташований заповідник Дунайські плавні, який лежить у пониззі Кілійського гирла Дунаю, займає частину островів і акваторії Чорного моря. Пам'ятками природи є Михайлівський яр і Одеські катакомби. Наукову і естетичну цінність має флористична колекція ботанічного саду Одеського університету (додаток А).

Об‟єкти ПЗФ загальнодержавного значення: Нижньодністровський національний природний парк (21311 га); Тузловські лимани (27865 га); Тилігульський (13954 га); Ізмаїльські острови (1366 га); Дунайський біосферний заповідник (46402,9 га); 1 зоологічний парк (6,5 га); 1 ботанічний сад (16,0 га); 8 заказників (загальна площа 11913,0 га); 1 парк-пам‟ятка садово-паркового мистецтва (49,0 га); 2 пам‟ятники природи (загальна площа 10,17 га). Разом: 14 об‟єктів загальною площею 58397,57 га. Щодо території Одеської області, то тут під різними формами заповідання зайнято тільки 4,6 % території [39]. За стандартами ЄС цей показник мінімально повинен складати 10%, а максимально – 15-20% від площі країни [39]. Мінімальних стандартів на даний момент дотримуються тільки чотири області України. На Одеську область припадає п’ята частина площі біосферних заповідників країни (Дунайський і Чорноморський), а кількість заказників незначна, зважаючи не те, що заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення [85].

Площа мисливських угідь Одеської області становить 2500,8 тис.га, з яких за підприємствами мисливського господарства – 81,8 тис.га (3,3%). В управлінні лісового та мисливського господарства угіддя закріплені за 10 лісгоспами. Два господарства управління займаються комплексним веденням мисливського господарства, а саме вольєрним утриманням тварин для перетримки та

розселення, займаються створенням розплідників по пернатій дичині. В мисливських угіддях Одеської області мешкає близько 4626 голів копитних тварин, а саме: олень плямистий – 75 голів; козуля – 2819 голів; кабан – 1732 голів. Також налічується 92,7 тис. од. хутрових звірів та 340,8 тис. од. пернатої дичини [44].

Таблиця 3.1.

Інтегральна оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів Одеського регіону

Рекреаційні зони	Природні рекреаційно-туристичні ресурси, бали	Суспільно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси, бали	Інтегральна оцінка, бали	Площа, км²	Кількість населення Тис.чол
Лісостепова рекреаційна зона					
Кодимський				*7935,8*	*215,1*
Балтський	46	149	195	817,4	29,5
Савранський	49	173	222	1299,2	41,6
Подільський	52	63	115	622,8	19,1
Ананьївський	38	85	123	1015,7	27,0
Любашівський	41	84	125	1104,7	26,9
Красноокнянський	45	79	124	1102,4	30,6

3.2. Флористичний аналіз структури і особливості організації штучних лісових угруповань

На формування травостою в лісових насадженнях ще впливають: вік насаджень; тип деревостану, який визначаєтьсяскладом деревних порід; коренева конкуренція між деревно-чагарниковою і трав'яною рослинністю; наявність і потужність лісової підстилки. Вплив кореневої конкуренції з боку деревних порід та чагарникового ярусу.

В лісонасадженнях визначався рівень освітленості під пологом насаджень за допомогою люксметра «Ю-16» (табл. 3.1). Дослідження фітоактинометричних показників свідчать, що доволі високі значення пропущеної сонячної радіації спостерігаються в насадженнях *G. triacanthos* віком >50 р. Цей параметр в деревостанах *Q. robur* мало залежить від віку насаджень. Найвищий рівень освітленості відмічено у сосняках віком >50 р. На

дослідних ділянках цей параметр значно відрізняється. Ступінь освітленості на відкритому місці досягає 67370 lx.

Таксономічна структура відображає внутрішню будову та специфічні особливості рослинних угруповань. Важливим показником для її характеристики є кількість таксонів різного рангу (рис. 3.2).

В різновікових насадженнях *G. triacanthos*, що мають освітлений тип світлової структури, видове багатство рослинності найбільше в цихдеревостанах віком до 30 р., а 50-річні характеризуються трохи меншою кількістю видів, що зумовлено затіненням, міжвидовою конкуренцією поміж чагарниковою та трав'яною рослинністю та кореневою конкуренцією з боку підліску з *C. arborescens* [6].

В різновікових насадженнях *Q. robur* видове багатство рослинності найбільше в 50-річних деревостанах, що пов'язано із подальшим освітленням внаслідок усихання *Q. robur* у більш зрілому віці і цим самим це сприяє вселенню більшої кількості видів (рис. 3.1). В насадженнях *Q. robur* віком до 40 р. спостерігається менше видове різноманіття, що пов'язано зі значним розвитком чагарникового ярусу з *Cotinus coggygria*.

Направленість сильватизуючого середовищеперетворюючого впливу лісових насаджень, що зростають в умовах явної географічної і відносної екологічної невідповідності степової зони України, зумовлена не тільки деревними породами, але і, перш за все, типом світлової структури насаджень. Ступінь і масштаби середовищеперетворюючого впливу лімітуються світловим станом. Угруповання першої – третьої ділянки (насадження *G. triacanthos*) відносяться до освітленого, четвертої – шостої, десятої і одинадцятої (насадження *Q. robur*) належать до тіньового типу світлової структури, сьома ділянка (насадження *R. pseudoacacia* віком понад 50 р.) – до напівосвітленого, восьма і дев'ята ділянки (насадження *P. pallasiana* віком до 30 р. та *P. pallasiana* і *P. sylvestris* віком понад 50 р.) – до напівтіньового.

Таблиця 3.2

Ступінь освітленості під пологом штучних лісових насаджень стосовно відкритих ділянок

№ дослідної ділянки	Деревна порода	Лісництво	Вік, роки	Освітленість під пологом штучних насаджень, %*
1	*Gleditsia triacanthos*	Котовське	до 30 р.	17,2
2	*Gleditsia triacanthos*		до 40 р.	42,03
3	*Gleditsia triacanthos*		понад 50 р.	50,71
4	*Quercus robur*		до 30 р.	28,48
5	*Quercus robur*		до 40 р.	28,34
6	*Quercus robur*		понад 50 р.	28,25
7	*Robinia pseudoacacia*		понад 50 р.	16,54
8	*Pinus pallasiana*	Балтське	до 30 р.	42,7
9	*Pinus pallasiana* + *P. sylvestris*	Ананьївське	понад 50 р.	58,44
10	*Quercus robur* з підліском *Caragana arborescens*		до 40 р.	29,53
11	*Quercus robur* з підліском *Caragana arborescens* та *Euonymus europaeus*		до 40 р.	41,03

Примітка. *Освітленість під пологом в насадженнях відносно максимальної освітленості навідкритій місцевості

Найбільше видове багатство рослинності спостерігається в насадженнях *P. pallasiana* і *P. sylvestris* віком понад 50 р., оскільки наявність світлових вікон під наметом сприяє вселенню значно більшої кількості видів. У деревостанах *Q. robur*, які знаходяться на схилах (досл. діл. 10, 11), видове багатство рослинності найбільше в насадженнях *Q. robur* з підліском *C. arborescens* та *E. europaeus* віком до 40 р. (досл. діл. 11) [355].

Аналіз таксономічних відношень кількості видів до кількості родів вказує на близькість угруповань усіх ділянок між собою.

Назви дослідних ділянок: *Gleditsia triacanthos* віком: 1 – до 30 р., 2 – до 40 р., 3 –понад 50 р.; *Quercus robur* віком: 4 – до 30 р., 5 – до 40 р., 6 – понад 50 р.; *Robinia pseudoacacia* віком понад 50 р.; 8 – *Pinus pallasiana* віком до 30 р.; 9 – *Pinus pallasiana* і *Pinus sylvestris* віком понад 50 р.; 10 – *Quercus robur* з підліском *Caragana arborescens* віком до 40 р.; 11 – *Quercus robur* з підліском *Caragana arborescens* та *Euonymus europaeus* віком до 40 р.

Таблиця 3.2.

Таксономічні відношення рослинних угруповань лісових насаджень

Таксономічні	Номери дослідних ділянок*

відношення	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Вид/рід	1,08	1,05	1,11	1,03	1,04	1,03	1,03	1,04	1,15	1,0	1,04
Рід/родина	1,60	1,86	1,80	1,78	1,65	1,85	1,81	3,21	2,69	1,0	1,40
Вид/родина	1,72	1,95	2,0	1,83	1,71	1,9	1,86	3,36	3,10	1,0	1,45

Таксономічні відношення вид до роду в угрупованнях усіх ділянок досить близькі і відрізняються лише відношенням вид до родини (табл. 3.2) [334]. В останньому випадку спостерігається тенденція до їх зростання при збільшенні світлових вікон під наметом в насадженнях *G. triacanthos* та *Q. robur* (досл. діл. 1–6). В умовах Савранського і Ананьївського лісництв це відношення значно ширше і пояснюється ще і впливом піщаних субстратів.

РОЗДІЛ 4
ЕОЛОГІЧНИЙ СТАН РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

4.1. Рекреаційно-ресурсний потенціал Одеської області.

Оцінка рекреаційного потенціалу території слугує основою для оптимізації, раціоналізації просторової господарської організації територіальних рекреаційних систем, визначення цінності окремих ресурсів, виявлення територіальних відмінностей у забезпеченості ресурсами, визначення шляхів раціонального використання ресурсів і збалансованого розвитку території. Для успішного планування та управління рекреаційною галуззю важливою є оцінка кількісних і якісних характеристик рекреаційних ресурсів.

Для оцінки рекреаційного потенціалу Одеської області була використана методика оцінки туристично-рекреаційних ресурсів, яка наведена у [12].

Вихідними даними для проведення оцінки була інформація про природні, культурно-історичні та соціально-економічні (інфраструктурні) туристично-рекреаційні ресурси області, яка наведена у [8 – 11]. На базі зібраних матеріалів, було виконано бальну оцінку показників туристично- рекреаційних ресурсів.

Туристично-рекреаційні ресурси області (природні, культурно- історичні, соціально-економічні) оцінювалися за 39 показниками методом визначення критеріїв у межах 5 груп, тобто від 1 до 5 балів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Оцінка туристично-рекреаційних ресурсів

Туристично-рекреаційні ресурси	Бали, які присвоєно				
	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6
Природні туристично-рекреаційні ресурси					
Ландшафтно-рекреаційні ресурси					
1. Строкатість ландшафтів					
Якщо адміністративний район лежить у межах 1 – 2 типів ландшафтів	+				
3 – 4 типи ландшафтів		+			
5 – 6 типів ландшафтів			+		
7 – 9 типів ландшафтів				+	
10 і більше типів ландшафтів					+
2. Строкатість рельєфу					
Якщо адміністративний район розташований в межах одного геоморфологічного району чи типу рельєфу	+				
В межах двох геоморфологічних районів чи типів рельєфу		+			
В межах трьох геоморфологічних районів чи типів рельєфу			+		
В межах чотирьох геоморфологічних районів чи типів рельєфу				+	
В межах п’яти і більше геоморфологічних районів чи типів рельєфу					+
3. Рослинне різноманіття					
Якщо на території району виділяється один тип лісів і угідь	+				
2 – 3 типи лісів і угідь		+			
4 – 5 типів лісів і угідь			+		
6 типів лісів і угідь				+	
7 і більше типів лісів і угідь					+
4. Лісистість					
Якщо лісистість адміністративного району становить до 10 %	+				
11 – 20 %	+				
21 – 30 %		+			
31 – 50 %			+		

Більше 50 %				+	

Для підрахунку коефіцієнта пізнавальної цінності ($К_р$) [12] окремого адміністративного району використовується формула, яка дорівнює відношенню суми отриманих балів оцінки району до максимально можливої кількості балів у цьому районі, отримано коефіцієнти пізнавальної цінності окремого адміністративного району.

Для здійснення ранжування рівнів пізнавальної цінності кожного адміністративного району (виходячи із значення $К_р$) використано наступну шкалу [12]:

- 0,86 – 1,00 – унікальні;
- 0,65 – 0,85 – високоатрактивні;
- 0,45 – 0,64 – середньоатрактивні;
- 0,25 – 0,44 – малоатрактивні;
- менше 0,25 – неатрактивні.

У групі природних туристично-рекреаційних ресурсів нами обрано такі репрезентативні показники:

1. Строкатість ландшафтів.
2. Строкатасть рельєфу.
3. Рослинне різноманіття.
4. Лісистість.
5. Ріки (загальна кількість).
6. Щільність рік.
7. Водозабезпеченість поверхневими водами.
8. Водозабезпеченість підземними водами.
9. Площа водного дзеркала природних водойм.
10. Кількість штучних водойм.
11. Площа водного дзеркала штучних водойм.
12. Оптимальні для рекреації позитивні температури.
13. Холодний (морозний) період.

14. Плювіальний режим.
15. Сніговий покрив.
16. Бальнеологічні ресурси.
17. Об’єкти природно-заповідного фонду України в межах районів області.
18. Заповідність території.

На наступному етапі дослідження було здійснено оцінку природних туристично-рекреаційних ресурсів на території Одеської області. Спочатку знайдено суму коефіцієнтів пізнавальної цінності за кожним природним туристично-рекреаційним ресурсом для кожного адміністративного району, а потім середнє значення для кожного району що розглядався.

У групі культурно-історичних ресурсів важливими об’єктами огляду на туристичних екскурсіях є пам’ятки історії. Вони вважаються цінним джерелом інформації для туристів та краєзнавців. В таких умовах дуже важливо як найповніше визначити рівень привабливості усіх компонентів. Оцінка археологічних об’єктів, як залишків матеріальної культури, життя та діяльності людей у вигляді окремих старовинних предметів або комплексів, що відкриті завдяки археологічним розкопкам, зводиться до визначення рівня їх привабливості, пізнавальної цінності.

Важливою складовою культурно-історичних туристично-рекреаційних ресурсів вважаються архітектурні пам’ятки, які за своїм типологічним різноманіттям якісно відрізняються від інших блоків і становлять вагому частку у багатій культурній спадщині регіону. Важливе місце тут займають сакральні споруди (в тому числі церкви і костели). Важливим показником цінностей виступає не стільки вік пам’яток архітектури, як стильові ознаки, за якими криється вік споруди, навіть мистецька цінність об’єкту.

4.2. Оцінка рекреаційного потенціалу Одеської області

Оцінка рекреаційного потенціалу території слугує основою для оптимізації, раціоналізації просторової господарської організації територіальних рекреаційних систем, визначення цінності окремих ресурсів, виявлення територіальних

відмінностей у забезпеченості ресурсами, визначення шляхів раціонального використання ресурсів і збалансованого розвитку території.

Для успішного планування та управління рекреаційною галуззю важливою є оцінка кількісних і якісних характеристик рекреаційних ресурсів.

Особливості рекреаційних ресурсів Одеського регіону висвітлені в багатьох публі- каціях. Однак практично всі вони мають описовий характер. Віддаючи належне такому описовому підходу до вивчення рекреаційних ресурсів будь-якої території, слід відзначити, що його недостатньо для оцінювання рекреаційного потенціалу будь-якої території, оскільки він не дає змоги порівнювати територіальні комплекси між собою або визначати місце кожного за оцінюваною ознакою в загальній системі. Тому більш точна і детальна оцінка рекреаційних ресурсів окремих адміністративних районів області залишається ак- туальним завданням.

Велике значення для рекреації мають залуговані природні комплекси. Найбільша їх площа (35,8%) характерна для Балтського району, тому за цим показником він отримав максимальну кількість балів. Великі площі залугованості (15-23%) характерні для північ- них і деяких центральних районів, які належать до сприятливих, а незначні площі – для південних (близько 5%).

Для всіх районів Одеської області характерні високий і середній рівні розораності (75,7–91,8%), що негативно впливає на рекреаційну цінність районів.

Рекреаційний потенціал території помітно погіршує заболоченість. Аналіз цього по- казника показав, що вся територія Одеської області,окрім Кілійського (21,78%) і Біляїв- ського (7,75%) районів, є малозаболоченою (0,07-1%) і відповідно оцінюється 3 балами. У межах регіону розміщені унікальні природні комплекси – плавні, що формуються у гирлах Дунаю та Дністра. Це заповідні ландшафтно-гирлові ділянки, що мають глобальний біосферний статус і виділені як «Дунайський біосферний заповідник” та національний парк “Дністровські плавні».

На сьогодні природно-заповідний фонд Одеської області складається з 122 територій і об’єктів, серед яких 16 об’єктів загальнодержавного значення і 106 об’єктів місцевого значення. Загальна площа природно-заповідних територій 150,8 тис. га, або 4,57 % загальної площі території Одещини [5].

Природно-заповідні території області розташовані нерівномірно: найбільшу пло- щу вони займають у Кілійському (37,89% загальної площі району),

Татарбунарському (16,18%) та Савранському (13,62%) районах. Ці райони вважаються в області найбільш перспективними для розвитку екологічного туризму. У Красноокнянському, Любашівському, Ренійському і Саратському районах об'єктів природно-заповідного фонду нема.

Важливою і невід'ємною складовою рекреаційних ресурсів є мінеральні води. Найвищі бали отримали місто Одеса, Ізмаїльський і Білгород-Дністровський райони, також багато балів отримали Біляївський, Саратський, Татарбунарський райони, мінеральні води яких використовуються в питному лікуванні на одеській групі курортів (мінеральні лікувально-столові води промислового розливу). Найменші бали серед районів, які мають здебільшого лікувально-столові та лікувальні мінеральні води, отримали Кілійський, Ренійський і Роздільнянський райони. Північні райони Одеської області отримали також низькі бали, вони забезпечені природними столовими водами низької мінералізації, які використовуються в господарсько-питному водопостачанні (див. табл. 1).

За переліченими показниками природних рекреаційних ресурсів були оцінені 26 адміністративних районів Одеської області. Як видно з табл. 1, найвищим природно-ресурсним потенціалом для розвитку туризму володіють місто Одеса (58,5 бала), Татарбунарський (65), Білгород-Дністровський (61), Комінтернівський (58,5) та Біляївський (57) райони завдяки наявності на цих територіях унікальних і різноманітних рекреаційних ресурсів у великих обсягах. Найнижчі оцінки отримали Котовський (38 балів), Фрунзівський (40) та Ширяєвський (40,5) райони, в яких рекреаційних ресурсів небагато.

Отримані результати свідчать про високий рекреаційний природно-ресурсний потенціал усієї Одеської області [6].

Таблиця 4.2

Оцінка історико-культурних рекреаційних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць Одеської області

Адміністративний район	Історико-культурні об'єкти					Шт/ 100 км^2	$К_{пц}$	Бали
	археологічні	історичні	монументальні	містобуд., архітектур.	Σ			
Ананьївський	7	46	9	22	84	8	0,40	9
Арцизький	130	30	1	15	176	13	0,70	10
Балтський	85	59	3	26	173	13	0,79	13
Березівський	31	58	7	–	96	6	0,46	8

Білгород-Дністровський	118	51	8	44	221	12	0,97	14
Біляївський	127	79	9	9	224	15	0,99	15
Болградський	176	23	5	37	241	18	0,95	14
Велико-михайлівський	22	34	6	2	64	4	0,35	7
Іванівський	30	63	4	1	98	8	0,50	9
Ізмаїльський	86	38	17	52	193	16	0,77	16
Кілійський	44	20	3	23	90	7	0,39	7
Кодимський	83	57	3	6	149	18	0,67	12
Комінтернівський	48	59	7	3	117	8	0,52	10
Котовський	8	67	7	3	85	8	0,45	9
Красноокнянський	13	37	–	–	50	5	0,29	5
Любашівський	42	34	–	3	79	7	0,36	6
Миколаївський	23	45	4	1	73	7	0,38	7
Овідіопольський	97	51	6	7	161	19	0,75	12
Ренійський	62	11	2	6	81	9	0,31	8
Роздільнянський	43	54	1	3	101	7	0,56	8
Савранський	28	30	2	3	63	10	0,29	7
Саратський	86	28	1	10	125	9	0,52	9
Тарутинський	81	20	7	4	112	6	0,43	8

Комплексна оцінка рекреаційних ресурсів дає змогу визначити рекреаційний потенціал території будь-якого рангу і порівнювати за цим показником різні території між со- бою.

Оцінювання на прикладі Одеської області наочно відображає картину забезпеченості того чи іншого району Одеської області рекреаційними ресурсами, а також можливості розвитку як складових, так і комплексу загалом.

Таблиця 4.2

Оцінка туристично-рекреаційних ресурсів окремих районів Одеської області

Показник	Бали		
	Одеський район	Білгород-Дністровський район	Татарбунарський район
1	2	3	4
Природні туристично-рекреаційні ресурси			
1. Строкатість ландшафтів	1	1	1
2.Строкатість рельєфу	2	2	2
3.Рослинне різноманіття	2	2	2
4. Лісистість	1	1	1
5.Ріки (загальна кількість)	1	1	1
6. Щільність рік	1	1	1
7.Водозабезпеченість поверхневими водами	2	2	2

8.Водозабезпеченість підземними водами	2	2	3
9.Площа водного дзеркала природних водойм	5	5	5
10.Кількість штучних водойм (ставків)	2	2	2
11.Площа водного дзеркала штучних водойм (ставків)	2	2	2
12.Оптимальні для рекреації позитивні температури	5	5	5
13.Холодний (морозний) період	1	1	1
14. Плювіальний режим	5	5	5
15. Плювіальний режим у холодну пору року	1	1	1
16. Сніговий покрив	1	1	1
17. Бальнеологічні ресурси	5	3	3
18. Об'єкти ПЗФ	4	5	5
19. Заповідність території	2	4	3

Як ми бачимо з наведених розрахунків за групою природно- рекреаційних ресурсів всі розглянуті району мають приблизно однакову рекреаційно-пізнавальну цінність. В цій групі виділяється Білгород- Дністровський район за рахунок наявності національного природного парку та більшого проценту заповідності території.

Висновки.

Як показала комплексна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу окремих районів Одеської області, найбільш привабливим районом є Одеський район. Але розглянуті Білгород-Дністровський та Татарбунарський рекреаційні райони виділяються своїми природно-туристичними ресурсами. Це достатньо перспективні райони, які потребують значного інвестування для розвитку рекреаційної послуги.

Отже, Одеський регіон має в своєму розпорядженні значну і різноманітну кількість ресурсних можливостей для використання і подальшого розвитку туризму.

РОЗДІЛ 5.
ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ У ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМАХ

Природокористування – це процес використання природних ресурсів у контексті суспільного виробництва для задоволення матеріальних та нематеріальних потреб людини. На сучасному етапі розвитку можливостей людства щодо зміни навколишнього світу можна говорити про новий зміст поняття природокористування: як процесу глобального перетворення природного середовища (біосфери) на ноосферу за допомогою людської праці та розуму.

Розглядаючи економічні аспекти природокористування, варто відзначити що його організація та ефективність визначається рівнем розвитку продуктивних сил та виробничих відносин суспільства на певній стадії його розвитку. Природні ресурси виступаючи, з одного боку, складовою продуктивних сил суспільства – з іншого є об'єктом їх впливу як фактор виробництва, а тому рівень їх

використання постійно удосконалюється з прогресом суспільства. В умовах науковотехнічної революції вирішальним чинником дальшого зростання продуктивних сил та посилення процесів природокористування є впровадження у виробництво досягнень науки, яка перетворюється на безпосередню продуктивну силу і стає основою сучасного природокористування актуалізуючи розширення меж ноосфери.

Якість природокористування при цьому визначається рівнем суспільноекономічного розвитку людства.

Нераціональне природокористування, основою якого є споживацьке ставлення до природних ресурсів, ігнорування екологічних пріоритетів, превалювання бажання забезпечити максимум потреб сьогодні без передбачення майбутніх наслідків, веде до формування таких ноосферних екологічних і соціально- економічних комплексів, що чинять негативний вплив на людину та її здоров'я За умов раціонально природокористування відбувається максимально можливе задоволення потреб у матеріальних благах при збереженні екологічного балансу та можливостей відновлення природно-ресурсного потенціалу.

Іншими словами, раціональне природокористування максимально повно залучає біосферні ресурси до ноосфери, забезпечуючи подальшу можливість повторення цього процесу.

У процесі природокористування суспільство отримує продукти праці та сировинні ресурси для подальшого використання у виробництві. Раціональне природокористування по відношенню до відновних ресурсів продукує їх повне або часткове відновлення. При цьому нові ресурси можна вважати уже не природними в первісному значенні (тобто створенні без втручання людини), а ноосферними ресурсами.

Ноосферний ресурс – сукупність об'єктів і систем живої та неживої природи, компонентів навколишнього середовища, що отримані, створені або відновлені людиною і які використовуються в процесі суспільного виробництва для задоволення матеріальних та нематеріальних потреб людини. У процесі суспільно-економічного розвитку все більша частка відновних природних

ресурсів за допомогою діяльності людини в процесі суспільного виробництва перетворюватиметься на ресурси ноосферні.

Проблема взаємодії ноосферних і природних ресурсів стає все більш актуальною. Людство вчиться створювати нові живі організми та екологічні комплекси із заданими властивостями, які, вочевидь, краще відповідають потребам людства, ніж природні, однак навряд чи хтось зможе дати відповідь, до яких наслідків це може призвести, як, втім, і зупинити прогрес.

Розглядаючи лісівництво як галузь рослинництва, необхідно констатувати, що об'єктом економічних відносин для його здійснення є земля. Таким чином постає проблема формування рентної плати у лісовому господарстві як плати за користування землею, а також відповідно і потреба у нових підходах до оцінки лісу як ноосферного ресурсу. При здійсненні оцінки лісу як ресурсу ноосфери, можна виділити два поняття ренти: лісова рента або чистий дохід.

Співвідношення між названими видами рентами може бути описане наступним чином:

$$RL = f(r, Q),$$

де RL – земельна рента; r – лісова рента;

Q – запас деревини на площі лісових земель, що оцінюється.

Оцінка вартості лісових земель може здійснюватись з використанням загальних принципів оцінки вартості земельних ділянок, з врахуванням особливостей лісових земель. До таких особливостей варто відносити: тривалий виробничий цикл вирощування стиглого лісу як товарного продукту; визначальна роль вартості наявного на сьогодні деревостану в оцінці лісових земель – через зменшення вартості грошей з плином часу, реальна вартість лісу, що виросте через 80-100 років, буде мати надзвичайно малу величину в порівнянніз вартістю придатного до рубки лісу сьогодні; циклічні коливання вартості лісових земель, що співпадають з періодами обороту рубок – вартість землі буде досягати максимуму в момент здійснення рубок; залежність вартості деревостану від якісних характеристик лісових насаджень – вартість лісу визначається цінами на лісову продукцію, що, у свою чергу, залежать від товарних якостей деревини; ступінь економічної придатності (доступності) лісових ресурсів – ліси, як і інші природні ресурси, можна розділити на три

категорії – доступні (доходи від заготівлі перевищують витрати), граничні (доходи можуть бути і вищі і нижчі витрат), недоступні (витрати перевищують доходи відзаготівлі); багатоцільове призначення лісу, використання при цьому може мати конкуруючий характер – ліси можуть використовуватись з різною метою одночасно (наприклад полювання, заготівля грибів, ягід, лікарських рослин вибіркової заготівлі деревини) або лише з одною з них (лише виконання природоохоронних функцій, лише рекреація).

РОЗДІЛ 6

ОХОРОНА ПРАЦІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ РОБІТ

Правила охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості установлюють вимоги з охорони праці, що поширюються на суб'єкти господарювання, які здійснюють науково-дослідну діяльність, виконують лісовпорядкувальні та вишукувальні роботи, створюють лісові насадження та доглядають за ними, здійснюють захист лісів від шкідників, хвороб та пожеж, ведуть будівництво і експлуатацію лісових доріг, лісосічні, лісотранспортні та лісоскладські роботи, заготівлю живиці та пневого осмолу, лісопиляння та інше первинне перероблення заготовленої деревини, роботи в малій лісохімії.

Правила є обов'язковими для виконання роботодавцями та працівниками, а також тимчасово залученими до праці аспірантами, стажерами, студентами і учнями навчальних закладів, які проходять виробничу практику на підприємствах та в організаціях, а також осіб, що підвищують кваліфікацію.

Лісосічні роботи – це роботи з заготівлі, трелювання та первинного оброблення деревини на лісосіці, додатковій робочій території лісозаготівельних бригад та в зовнішніх зонах безпеки.

Правила роботи під час лісосічних робіт регламентовані НПАОП 02.0-1.04-05 «Правила охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості». Основні вимоги правил до роботи під час проведення лісосічних робіт наступні.

Під час проведення рубок, на які розповсюджуються вимоги цих правил, слід забезпечувати безпеку всього комплексу лісосічних робіт, включаючи відведення лісосік, та інших підготовчих робіт як на лісосіках, так і на додатковій робочій території бригад, у зовнішніх зонах безпеки. Дерева, що заважають звалюванню та/або трелюванню інших, намічених до рубання, необхідно включати під час відводів лісосік у число тих, які підлягають спилюванню, і вчасно приземлювати.

Лісосічні роботи слід виконувати відповідно до вимог ГОСТ 12.3.002- 75, ГОСТ 12.3.015-78 "ССБТ. (далі - ГОСТ 12.3.015-78), ГОСТ 12.1.004-91 "ССБТ. (далі - ГОСТ 12.1.004-91), НАПБ А.01.002- 2004 (z0328-05), НАПБ А.01.001-2004 (z1410-04), типових інструкцій з охорони праці, експлуатаційної документації на технічні засоби та інструкцій підприємства-виробника, інструкцій з охорони праці, що затверджуються та діють на підприємстві, карт технологічного процесу, нарядів-допусків.

Під час відведення лісосік до рубання слід виконувати вимоги підпунктів 12.3.2-12.3.13 цих правил.

Карта технологічного процесу повинна складатись для лісосіки. За необхідності дозволяється розробляти її для окремої ділянки лісосіки, якщо в одній карті технологічного процесу неможливо в повному обсязі показати необхідні рішення щодо безпечного розроблення кожної з ділянок або лісосіки розробляються двома бригадами.

У карту технологічного процесу розроблення лісосіки (ділянки) необхідно включати таку інформацію та рішення, що впливають на безпеку праці:

- характеристику лісосіки та виділених в її межах ділянок, необхідну для вибору найбільш безпечної технології робіт (механічний склад

ґрунту, ступінь його зволоження, рельєф місцевості, розподіл території за крутістю схилів, експозиції схилів тощо);

- перерахування чисельного та професійного складу бригади (ланки), виділених їй знарядь праці (робочих машин, тракторів, устаткування, мотоінструменту), державні номери та номери за паспортами рухомих технічних засобів;

- повний перелік засобів індивідуального та колективного захисту працівників, протипожежного захисту;

- технологічну схему лісосіки з умовними позначеннями;

- дані про порядок та послідовність виконання робіт, черговість розроблення пасік, показ варіантів розташування ланок працівників та техніки на безпечних відстанях;

- опис безпечних способів праці на підготовчих та основних роботах, не відображених в інструкціях з охорони праці та інших документах, які надаються бригаді (ланці);

- природоохоронні вимоги;

- акт готовності лісосіки до розроблення, в якому перераховуються підготовчі роботи, вказується термін їх проведення, підтверджується виконання.

За необхідності дозволяється внесення в карту технологічного процесу та інших показників і вимог з охорони праці. Якщо для робіт на лісосіці виділяється декілька тракторів та/або машин, у карті технологічного процесу повинна бути відображена безпечна взаємодія між ними та звалювальною машиною.

На технологічній схемі лісосіки необхідно показувати:

- границі лісосіки та їх розміри, напрямки повздовжніх і поперечних схилів, водорозділи, напрямки переважаючих вітрів та одностороннього нахилу дерев, території з наявністю додаткових небезпек (з зсувами, обвалами, кам'яними розсипами, крутоярами, приярками, водотоками, урвищами), небезпечні зони вздовж електро- та телефонної мережі, трас газо- або нафтопроводів, гідроспоруд;

- верхні лісосклади та проміжні лісовантажні пункти, транспортні, під'їзні та трелювальні шляхи, інші місця переміщення техніки та людей, границі

внутрішніх та зовнішніх зон безпеки вздовж перерахованих виробничих елементів

- границі пасік та ділянок, їх номери; напрями розроблення пасік, звалювання дерев, трелювання деревної сировини та її вивезення; границі підгірної небезпечної зони; місця чергування працівників, виконуючих функції сигнальників;
- місця встановлення за межами лісосіки заборонних знаків безпеки відповідно до вимог підпункту 15.1.25, побутового приміщення та інших елементів облаштування бригади, зберігання паливно-мастильних матеріалів, техніки, відпочинку коней;
- шляхи переходу працівників з пасіки на пасіку.

Показ варіантів безпечного розташування ланок працівників та рухомих технічних засобів з дотриманням необхідних зон безпеки між місцями звалювання дерев (наземного спускання круглих лісоматеріалів) та виконанням інших операцій необхідно відображати у розділі V карти технологічного процесу. У цьому розділі необхідно показувати, де і якій ланці працівників (робочій машині) дозволяється працювати при кожному варіанті їх розташування.

На значних за розмірами лісосіках зони безпеки між місцями звалювання дерев та виконанням інших операцій або роботою другої ланки лісорубів, які звалюють дерева, слід встановлювати у вигляді однієї пасіки шириною, не меншою, ніж радіус небезпечної зони звалювання дерев. Запроектовані границі пасік та шляхи переходу працівників з пасіки в пасіку повинні чітко позначатися на місцевості

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження рекреаційного господарського комплексу Одеського регіону можна зробити наступні висновки:

1. У розробленні РТД переважають методологічні і методичні підходи дослідження туризму. Рекреаційна діяльність привертає значно меншу увагу дослідників, особливо це стосується неорганізованої і побутової рекреації. Цільова настанова нашого дослідження полягає у комплексному суспільно-географічному дослідженні РТД регіону, у якій поєднанні всі види і форми рекреації і туризму, і такий підхід потребує відповідної методологічної та методичної розробки.

2. В характеристиках рекреаційного потенціалу території спостерігається тенденція нарощування комплексності та інтегрованості таких оцінок: від оцінок окремих природних рекреаційних ресурсів (В. Руденко) до природно- географічних, і соціально-економічних (О. Бейдик) і до врахування рекреаційної інфраструктури, і соціально-економічної ситуації (Н. Лейпер, О. Любіцева). Відповідно базовим напрямом для оцінки рекреаційного потенціалу регіону у нашому дослідженні прийнята концепція дестинацій.

3. Рекреаційно-туристичну діяльність регіону ми розглядаємо як рекреаційний міжгалузевий господарський комплекс. Такий підхід повною мірою представляє всі предметні напрями рекреації та туристичної діяльності. Туризм можна розглядати як галузь економіки регіону, що охоплює туристів, туристичні ресурси (дестинацій), інфраструктуру, виробництво туристичних

продуктів та товарів, обслуговування туристів, туристичний маркетинг і менеджмент. Для представлення рекреації як окремого виду економічної діяльності до цього переліку ми додаємо організовану рекреацію з її ресурсами, інфраструктурою, виробництвом рекреаційних послуг і товарів, профільними маркетингом і менеджментом. Поряд з організованою рекреацією та туризмом у регіоні значного поширення набув *неорганізований (самодіяльний) відпочинок населення*. У його складі використання так званого *«вторинного житла»* - дач та орендованого для відпочинку житла. Значним залишається потік *неорганізованих відпочиваючих,* кількість яких протягом літніх місяців може значно перевищувати частку організованих. Цей вид відпочинку (чи туризму) ще не має відповідної сфери управління та обслуговування. У багатьох випадках з ним пов'язане надмірне рекреаційне навантаження на морське узбережжя та пляжі, їх інтенсивне забруднення та деградація. Разом з тим ця галузь рекреаційного господарства, як свідчить досвід інших країн, може бути і потрібною, і прибутковою.

4. Одеська область знаходиться серед регіонів-лідерів України за рекреаційним потенціалом. Головною особливістю території Одеської області є її приморське положення, широкий «вихід» до моря і положення на європейських і світових водних шляхах (вагомий чинник міжнародного туризму). Одещина має високий рекреаційно-ресурсний потенціал, зокрема, теплий клімат, морські пляжі, лікувальні грязі, джерела мінеральних вод, ропу лиманів та озер, унікальні природні комплекси, мальовничі краєвиди, мисливські та рибальські угіддя, акваторії лиманів, озер, моря, придатні для водного спорту та оздоровлення. Поєднання всіх цих факторів створює умови, надзвичайно сприятливі для організації відпочинку і розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Туристично-екскурсійний потенціал області представлений численними пам‟ятками різних часів (епохи палеоліту і неоліту, стародавніх народів, античної культури, а також історико-культурними осередками, архітектурними пам‟ятками, та музеями.

5. Розроблені методологічні принципи дослідження територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності регіону:

максимальне врахування наявного або накопиченого досвіду аналізу, форм ТО в

географічній та економічній літературі;

теоретичною основою ТО рекреаційно-туристичної діяльності регіону є основа концепції ТОС;

Функціональний підхід при розгляді ТО рекреаційного господарства регіону є ефективним, оскільки пов'язаний з використанням усього комплексу рекреаційних ресурсів і послуг.

Для Одеського регіону розроблена наступна систематика таксонів і об‟єктів ТО РТД:

на макрорегіональному рівні виділені 4 рекреаційні зони: Лісостепова, Центрально-Степова, Приморська, Приміська;

на мезорегіональному рівні виділені мезорегіональні ТРС - курортно-рекреаційні райони (співставно з традиційними «курортними районами»);

- на мікрорегіональному рівні представлені мікрорегіональні ТРС: курортні міста; екскурсійні міста, центри історико-культурної спадщини; природні рекреаційні осередки ПЗФ ;

на локальному регіональному рівні виокремлені локальні об‟єкти РТД: осередки неорганізованої рекреації (ставок, річка, ліс); природні об‟єкти, туристичні об‟єкти. Розроблені комплексні географічні характеристики (дестинації) рекреаційних зон Одещини. Характеризовані і проблеми подальшого розвитку РТД регіону та відповідні рекомендації.

Ми вважаємо, що для підвищення розважальної привабливості Одеської області необхідно вирішити такі питання:

збереження земельних ресурсів (боротьба з наслідками водної та вітряної ерозії; ґрунтовими зсувами; підтопленням населених пунктів);

оздоровлення екологічного стану басейнів річок Дунай і Дністер, котрі є основними джерелами водопостачання Одещини;

заборона несанкціонованої забудови узбережжя;

вирішення проблем щодо збереження й відтворення водних ресурсів, зокрема озера Сасик, Придунайських озер, малих річок;

зниження інтенсивності забруднення атмосферного повітря шкідливими речовинами;

розширення мережі природно-заповідного фонду

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лісове господарство України: наук.□публіцистичне видання. - К.: Вид. дім "ЕКО□інформ", 2009. - 74 с.

2. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року зі змінами і доповненнями [Електроннийресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. www.rada.gov.ua

3. Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// www.ukrstat.gov.ua

5. Постанова Кабінету Міністрів України"Про затвердження Державної цільової програми "Ліси України на 2010-2015 роки"" від 16.09.2009 року № 977 (із внесеними змінами ідоповненнями).

6. Чернявський М.В. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся: монографія / М.В. Чернявський, І.П. Соловій, Я.В. Геник та ін. - Львів: ТОВ "ЗеленийХрест", "Ліга□Прес", 2011. - 256 с.

7. Лісовий Кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс в редакції Закону № 3404-IV (3404-15) від 08.02.2006, ВВР, 2006, № 21, С.170 – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/ cgibin/laws/main.cgi?nreg= 3852- 123.

8. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища / В. С. Джигирей. Навч. посіб. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 319 с.4.

9. Генсірук І. Історія лісництва в Україні / С.А. Генсірук –Львів. Світ. 1990. - 422 с.

10. Генсірук С.А. Ліси України / С.А. Генсірук. – Львів, 2002.– 496 с.

11. Зайцева Т.М., Ткачук О.П. Основні проблеми збереження рослинного і тваринного світу заповідних територій України. Тези доповіді / Збірник наукових праць Науково-практичної конференції студентів, магістрів

та аспірантів «Заповідна справа в Україні», ВНАУ, 6 грудня 2012 року, - С. 16, 17.

12. Коберник О.В., Ткачук О.П. Екологічні проблеми біосферного заповідника «Асканія нова». Тези доповіді / Збірник наукових праць Науково-практичної конференції студентів, магістрів та аспірантів «Заповідна справа в Україні», ВНАУ, 6 грудня 2012 року, - С. 17, 18.

13. Костенюк О.В., Ткачук О.П. Екологічні проблеми «лисих гір Карпат». Тези доповіді / Збірник наукових праць Науково-практичної конференції студентів, магістрів та аспірантів «Заповідна справа в Україні», ВНАУ, 6 грудня 2012 року, - С. 20, 21.

14. Шевчук А.В., Ткачук О.П. Регіонально-ландшафтний парк Тиврівщини «Середнє Побужжя». Тези доповіді / Збірник наукових праць Науково-практичної конференції студентів, магістрів та аспірантів «Заповідна справа в Україні», ВНАУ, 6 грудня 2012 року, - С. 28, 29.

15. Ткачук О.П. Екологічна оцінка аналітичних і синтетичних показників лісового фітоценозу Ботанічного саду «Поділля» м. Вінниці / О.П. Ткачук // Вісник Львівського національного аграрного університету . - № 17 (1), 2013. – С. 40 – 44.

16. Костенюк О.В., Ткачук О.П. Динаміка екологічних показників лісового фонду Вінницької області / Збірник наукових праць VIII науково-практичної конференції «Стратегія і тактика збереження довкілля», Вінницький національний аграрний університет, 7 квітня 2014 р: Вінниця. – С. 55 – 56.

17. Ткачук О.П. Аналіз екологічного стану лісів Вінницької області / О.П. Ткачук, О.В. Костенюк // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. - № 2 (36)., 2015, – С. 24 – 26.

18. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч. посібник / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова; авт. колектив: О.Г. Топчієв [керівник], І.І. Кондратюк, В.В. Яворська та ін. Одеса: «Астропрінт», 2012. 336 с.

19. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу

України. У 3-х частинах. К. Чернівці: ВД КМ Академія - Зелена Буковина, 1999. 568 с.

20. Природа Одеської області. Ресурси їх раціональне використання та охорона. К.: Вища школа, 1979. 144 с

21. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2016 р. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Регональна_доповдь%20Одеська%20%202016.pdf (дата звернення 15.11.2020 р.).

22. Екологічний паспорт Одеської області за 2017 р. URL: https://menr.gov.ua/news/32629.html (дата звернення 15.11.2018 р.).

23. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

24. Воробйова О.А., Дишловий І.М., Харічков С.К. Проблеми природокористування та сталого розвитку в рекреаційно-туристичній сфері: Монографія. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2009. 374 с.

25. Гідрологічні та гідрохімічні показники стану північно-західного шельфу Чорного моря: довідковий посібник / відповід. ред. І.Д.Лоєва; І.Г.Орлова, М.Ю.Павленко, В.В.Український та ін. К.: КНТ, 2008. 616 с.

26. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса: ОНЕУ, 2016. 262 с.

27. Екологічний паспорт регіону за 2018 р. URL: http://ecology.odessa.gov.ua/ekologchnij-pasport-regonu/ (дата звернення 15.11.2020 р.).

28. Клапчук В.М., Клапчук О.О., Клапчук М.В. Методика оцінки туристично- рекреаційних ресурсів адміністративних районів Івано-Франківської області для стратегічних потреб розвитку туристично-рекреаційної діяльності / Карпатський край. № 1 (3). – С. 119 – 132.

29. Горун В. Оцінка рекреаційно-ресурсного потенціалу території Одеської області / Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 43. Ч. 1. – С. 24 – 31.

30. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону:

монографія / за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.

31. Туристично-рекреаційний потенціал Татарбунарсько району.URL: http://tatarbunar-rda.odessa.gov.ua/turistichno-rekreacjnij-potencal-tatarbunarskogo-rajonu/ (дата звернення 15.11.2020 р.)

32. Комплексна програма Розвитку туризму вмісті Білгороді-Дністровському 2020роки.URLfile:///C:/Users/134E~1/AppData/Local/Temp/kompleksna_programa_rozvitku _turizmu_v_m_blgoroddnstrovskomu_na_20162020_rr.pdf (дата звернення 15.11.2020 р.)

33. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч. посібник / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова; авт. колектив: О.Г. Топчієв [керівник], І.І. Кондратюк, В.В.Яворська [та ін.]. Одеса: «Астропрінт», 2012. – 336 с.

34.

ДОДАТКИ

Природно-заповідний фонд Одеської області (складено автором за [39, 95])

Назва	Рік заснування	Площа (га)	Район
Біосферний заповідник			
Дунайський	1981	50252	Кілійський
Національні природні парки			
Нижньодністровський	2008	21311	Б-Дністровська міська рада. Овідіопольський. Біляївськин райони
Тузловські лимани	2010	27865	Татарбунарський район
Національні природні парки			
Ізмаїльські острови	1993	1366	Ізмаїльський район
Тилігульський	1997	13954	Комінтернівський район
Заповідні урочища			
Байтали	1980	1735	Ананьївський район
Дністровські плавні	1993	7620	Біляївський район
Кішево	1980	2844	Балтський район
Чабанка	1980	1611	Кодимський район
Заказники			
Дальницький	1974	1204	Овідіопольський район
Долинський	1998	815	Ананьївський район
Павлівський	1998	403	Фрунзівський район
Стороманзирськнй	1974	128	Тарунпський район
Острів Зміїний	1998	232	Кілійський район
Коса Стрілка	1974	394	Комінтернівський район
Петровський	1974	340	Комінтернівський район
Савранський ліс	1984	8397	Савранський район
Калинівський	1993	92	Комінтернівський район
Костянська балка	1993	23	Роздільнянський район
Ліски	1978	107	Кілійський район
Лісничівка	1984	3176	Балтський район
Бендзарівський	1993	30	Балтський район
Березівський	1982	1503	Кодимський район
Верхній ліс	1984	380	Іванівський район
Вниноградівка	2001	297	Болградський район

Пам’ятки архітектури і культури Одеської області

	Пам’ятка	Дата	Місцезнаходження
	м. Одеса		
1	Потьомкінські сходи (мур.)	1837-1842 рр.	бульв.Приморський
2	Пам'ятник Рішельє (мур.)	1828 р.	бульв.Приморський
3	Будинок Присутствених місць (мур.)	1827-1830 рр.	бульв.Приморський, 7
4	Готель "Петербурзький" (мур)	1830 р.	бульв.Приморський, 8
5	Палац Р.Шидловського (мур.)	1830 р.	бульв.Приморський, 9
6	Садиба Воронцова(мур.)	1826-1834 рр.	пров.Воронцовський, 2
7	Воронцовський палац (мур.)	1828 р.	пров.Воронцовський, 2
8	Стайня (мур.)	1826-1829 рр.	пров.Воронцовський, 2
9	Бельведер (мур.)	1826-1828 рр.	пров.Воронцовський, 2
10	Стара біржа (мур.)	1828-1873 рр.	пл.Думська, 1
11	Будинок Лідерса (мур.)	1820-1830 рр.	вул.Ланжеронівська, 3
12	Театр опери та балету (мур.)	1884-1887 рр.	вул.Ланжеронівська, 8
13	Лікарня (мур.)	1804-1820 рр.	вул.Пастера, 5-7
14	Палац адмірала Абази (чоловіча гімназія) (мур.)	1856-1858 рр.	вул.Пушкінська, 9
15	Нова біржа (мур.)	1894-1899 рр.	вул.Пушкінська, 17
16	Будинок Вучині (мур.)	1847-1849 рр.	вул.Пушкінська, 19
17	Палац Потоцького (мур.)	1810, 1828 рр.	вул.Короленка, 5-а
18	Комплекс будинку вчених (мур.)	1830-1897 рр.	Сабанєєв міст, 4
19	Палац Толстого (мур.)	1830 р.	Сабанєєв міст, 4
20	Картинна галерея (мур.)	1896-1897 рр.	Сабанєєв міст, 4
21	Сабанські казарми (мур.)	1827 р.	вул.Канатна, 23
22	Особняк Камо (мур.)	1834 р.	вул.Тираспільська, 4
23	Аркада карантину з	1799,1803-1807 рр.	парк ім.Шевченка

